

TFG

MESTRES DE LA TERRA. EL MOVIMENT FREINET AL PAÍS VALENCIÀ.

DOCUMENTAL

Presentat per Estrella Ordóñez Aguilar

Tutora: Eva Sales Ortiz

Facultat de Belles Arts de Sant Carles

Grau en Belles Arts

Curs 2019-2020

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA
FACULTAT DE BELLES ARTS DE SANT CARLES

RESUM

Aquest treball de recerca planteja la creació d'un projecte documental que explique el que és la pedagogia Freinetista i com l'han treballat els mestres i les mestres del País Valencià que avui estàn jubilats.

El documental recull una sèrie de testimonis i diferents tipologies del llenguatge audiovisual (imatges d'arxiu, vídeos, documents ...) per explicar, amb aquests testimonis com a protagonistes, la seua tasca educativa.

L'objectiu del projecte és per una part la recuperació de la memòria històrica educativa de Célestin i Élise Freinet, i per una altra la difusió de la feina dels i de les mestres Freinetistes realitzada en el País Valencià durant el segle XX.

El present treball té una doble finalitat, la difusió de la pedagogia Freinetista i el desenvolupament d'un projecte audiovisual d'experimentació personal dins del context del confinament a causa de la COVID-19.

PARAULES CLAU

Documental, testimonis, entrevistes, memòria històrica, Freinet, pedagogia.

ABSTRACT

This work of research proposes the creation of a documentary project which explains what is the Freinet's pedagogy, and how the teachers of the País Valencià, who are currently retired, have worked with it.

The documentary project collect a series of depositions and differents typologies of the audiovisual filling (images, videos, documents ...) for explaining a general history.

The objective of the project is in one hand the Recovery of the historical memory of Célestin i Élise Freinet, and in the other hand dispread the work taht the Freinet's teachers made in the Valencià Country during the 20th century.

The present project works as broadcast medium of the Freinet's pedagogy.

KEY WORDS

Documentary, testimonies, interviews, historical memory, Freinet, pedagogy.

ÍNDEX

1. Introducció	p.5
2. Objectius	p.6
3. Metodologia	p.7
4. Marc teòric	p.8
4.1. El moviment Freinet	p.8
4.2. Evolució del moviment Freinet al País Valencià	p.10
4.3. Característiques del moviment Freinet	p.14
4.4. Tècniques Freinet	p.15
5. Referents	p.18
5.1. Ciutat Morta (2014)	p.19
5.2. She's Beautiful When She's Angry (2014)	p.20
6. <i>Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià.</i> El documental	p.22
6.1. Preproducció	p.22
6.1.1. El tema	p.22
6.1.2. Participants del projecte	p.23
6.1.3. Planificació del temps: cronogrames	p.25
6.1.4. Primera estructura del documental i guió	p.26
6.2. Producció	p.27
6.3. Postproducció	p.28
6.3.1. Classificació i revisió del material	p.28
6.3.2. Estructura	p.30
6.4. Resultats	p.31

6.4.1. Cartell	p.31
6.4.2. Pressbook	p.33
6.4.3. Tràiler	p.34
6.4.4. Documental <i>Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià</i>	p.34
7. Conclusions	p.35
8. Referències	p.37
8.1. Bibliografia de la memòria escrita	p.37
8.2. Material d'arxiu per al documental	p.37
8.2.1. Bases de dades	p.37
8.2.2. Arxius	p.37
8.2.3. Fotografies escanejades dels llibres	p.37
8.3. Filmografia	p.38
8.3.1. Filmografia de la memòria escrita	p.38
8.3.2. Material d'arxiu per al documental	p.38
9. Índex de figures i índex de taules	p.40
10. Annex I: Protocol d'entrevistes	p.43

1. INTRODUCCIÓ

Aquest Treball de Fi de Grau aborda la producció i realització d'un projecte audiovisual inèdit en el que es recullen els testimonis d'algunes de les persones protagonistes més importants en el moviment Freinetista al País Valencià, tant mestres jubilats i jubilades com investigadors i investigadores, recuperant la seua veu i experiència.

El documental *Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià* dona una visió general del que és el moviment Freinetista, tenint en compte totes les seues vessants: polítiques, territorials, ideològiques, de gènere, pedagògiques... Donant la veu a aquelles persones que més a prop van estar i estàn del moviment Freinetista al nostre territori, el País Valencià.

El projecte naix aquest estiu, quan vaig anar al congrés CIMIE 2019 (Congrés Internacional Multidisciplinar d'Investigació Educativa) a Lleida i vaig tenir la sort de conèixer a Gaspar Izquierdo, un mestre jubilat Freinetista. Aquest mestre em va contar moltes històries sobre el seu treball a les escoles, i amb una mica de tristor em va dir que tots aquets testimonis s'anaven a perdre perquè els integrants del moviment als anys 60 i 70 ja tenen molta edat.

En aquest moment comence a plantejar-me fer un documental sobre el tema, però com el primer semestre d'aquest curs he estat d'intercanvi amb una beca SICUE a Bilbao, el projecte es va quedar en pausa. Tanmateix, cursant l'assignatura de *Realización de proyectos documentales* en el segon semestre a l'UPV vaig veure l'oportunitat de reprendre aquest projecte sobre el moviment Freinet.

Es tracta per tant d'un projecte molt arrelat al territori, a la llengua, a la recuperació de memòria històrica educativa i en el qual les i els protagonistes són alguns i algunes dels i de les capdavanteres que van lluitar per una escola valenciana millor lligada a una societat més justa.

2. OBJECTIUS

Aquest projecte té diversos objectius.

Objectiu principal:

- Realitzar un documental sobre el moviment Freinet al País Valencià, amb totes les fases que una producció audiovisual comporta (documentació, preproducció, producció, postproducció i difusió).

Objectius secundaris:

- Reunir, ordenar i compartir els testimonis d'algunes de les persones més importants del moviment Freinetista del País Valencià, ja que fins ara no s'ha fet aquesta recopilació de forma audiovisual dins d'un projecte documental.
- Mostrar l'evolució del moviment en la nostra terra, que va començar als anys 30 però que per culpa de la dictadura franquista no va ser fins els anys 60 i 70 que el moviment va tornar a recuperar-se, créixer i tenir força.
- Divulgar la feina que aquests i aquestes mestres van realitzar, centrant-me en els anys 60 i 70, analitzant el context franquista de prohibició en el que van haver de treballar i la resta d'aspectes que conformen el moviment.
- Treballar de forma efectiva, clara, amb la màxima qualitat possible i, documentada el projecte dins del context del confinament, amb la restricció de mitjans i de moviments que comporta.

3. METODOLOGIA

En aquest projecte he emprat diverses metodologies processuals, dependent del punt que estiguere desenvolupant.

En la primera fase del projecte, estat de la qüestió, vaig fer una primera fase de documentació recopilant informació teòrica sobre el tema a través de documentació diversa com ara: publicacions (llibres i articles de revistes), conferències, taules rodones i presentacions de llibres. A la vegada que feia aquesta recerca bibliogràfica i documental en web, també feia una recerca filmogràfica, de documentals i pel·lícules que em pogueren ajudar a l'hora de dissenyar el meu projecte.

D'altra banda, en aquesta mateixa fase de documentació, vaig indagar en las distintes tipologies del cinema documental per escollir la tipologia que més s'adequara al meu propòsit, aprofitant que vaig cursar l'assignatura de *Realización de proyectos documentales*, escollint al final la tipologia de documental expositiu .

En aquesta fase van entrar de forma natural els diversos referents del documental, tant fílmics com teòrics que em van ajudar a decidir estils i formes de treballar a l'hora de muntar i de rodar el meu projecte.

Quant a la realització del documental, he seguit les tres fases pròpies de les produccions audiovisuals:

- Preproducció (idea i plantejament del projecte).
- Producció (material, contacte amb les diverses entitats i entrevistats...).
- Postproducció (edició i muntatge).

En els apartats corresponents a la descripció de la pràctica s'exposa el desglossament dels mètodes seguits en cadascuna de les fases.

Per a redactar aquest document, he emprat les normes APA 6a. edició. Encara que en aquesta normativa no es fa servir les notes a peu de pàgina, per tal de facilitar la lectura, les he incloses, com es fa en alguns documents acadèmics que adapten aquestes normes.

4. MARC TEÒRIC

Per a desenvolupar aquest punt vaig a seguir el mateix ordre que en la producció audiovisual del documental, començant per la història del moviment Freinetista i acabant explicant quines son i com es treballen les tècniques Freinet a l'escola. Considere que aquest ordre de contextualització ordenada i coherent, ajudarà a la comprensió del contingut a totes aquelles persones no expertes en el tema, donat que la finalitat del documental, és recuperar i visibilitzar una part important de la memòria educativa valenciana.

4.1. EL MOVIMENT FREINET

Quan parlem del moviment Freinet, hem de començar per Célestin i Élise Freinet. Aquest matrimoni de mestres francès van renovar l'escola del segle XX, i van asentar les bases d'un moviment d'escola popular, l'escola que avui en dia segueix estant vigent, el moviment Freinet.

Célestin Freinet (1896 - 1966) va ser el fundador de l'Escola Moderna. Va lluitar en la I Guerra Mundial, on va ser greument ferit en el pulmó. A causa d'aquesta ferida Freinet no pot fer grans esforços en la seua tasca de docent, de tal forma que es veu obligat a cercar alternatives a l'escola tradicional (Ramos, 2015, p.31).

Per altra banda, Élise Freinet (1898 - 1983) també es mestra, amb la diferència que a més té una formació en Belles Arts. Juntament amb Célestin Freinet, va treballar en l' laboració d'aquesta nova pedagogia. En l'any 1927, Élise Freinet publica *L'imprimerie à l'École*, publicació que va permetre la divulgació de la nova pedagogia i la seua difusió entre el públic i els i les mestres. (Ramos, 2015,p. 36)

Fig.1:
Célestin Freinet treballant en l'aula.

Fig.2:
Élise Freinet treballant en l'aula.

Les seues propostes pedagògiques es caracteritzen pel sentit cooperatiu que tenen (una de les bases de l'Escola Moderna també) i per la relació de l'escola amb la vida i amb el seu entorn. Célestine i Élise Freinet defensen una escola arrelada al medi, en constant innovació i on l'experiència siga la protagonista de l'aprenentatge. Tota la seua pedagogia es basa en donar la paraula a l'alumne-a, en fer que pense i reflexione, de forma que pugua ser un o una bona ciutadana. Ramos (2015,p.50), recull una important frase de Célestin Freinet: "L'educació del xiquet no pot ser una excepció en el procés viu del progrés humà".

En el curs escolar 1928-1929, el matrimoni Freinet es trasllada a Saint-Paul de Vence, on Freinet té una plaça de mestre a una escola pública. A partir d'aquesta escola rural, quan els Freinet comencen a treballar activament en l'àmbit polític i sindical, escriuen articles i llibres, formen part en la creació de cooperatives de treballadors-es del camp, organitzen congressos de la impremta on difonen la seua pedagogia... (Ramos, 2015, p.39).

Tanmateix, el congrés de Saint-Paul de 1932, on més de cent educadors-es, participants de tot el món, incloent representants de la Rússia revolucionària (Roubakin) van ocupar el petit poble, va fer que les tensions ja existents entre Freinet i l'alcalde del poble, l'inspecció educativa i algunes famílies amb una ideologia contrària a la del matrimoni Freinet empitjoraren fins al punt que el ministre d'educació francès va ordenar el trasllat del mestre, i Freinet es va veure obligat a abandonar l'escola de Saint-Paul. (Ramos, 2015, p.42)

Després d'un temps, en 1935 Élise i Célestin Freinet obren l'escola Le Pioulier a Vence, amb l'ajuda de grups de pares i mares i d'obriers i de camperols. Aquesta escola privada comptava amb un alumnat procedent de famílies molt pobres i humils. (Ramos, 2015, p.46)

Quan Freinet entra en l'escola, una de les primeres coses que fa és eliminar la tarima. Amb açò està enviant un missatge molt potent: el mestre no és més que el alumnat, tots són iguals. (Agulló, 2020)¹

Tant Célestine com Élise tenen una implicació política molt important. Defensen que l'escola és la vida, i la vida és política. El moviment Freinet no es tracta només d'un ideari o d'un llistat de tècniques didàctiques, es tracta d'una implicació total dels i de les mestres amb la societat en la que viuen. Aquest compromís polític i social es mostra clarament, per exemple, quan Freinet va lluitar amb la Resistència francesa o quan Élise i Célestin van acollir en la seua escola de Vence a xiquets i xiquetes refugiats de la Guerra Civil espanyola, multiplicant els alumnes per aula. (Ramos, 2015, pp. 44-47)

1 Agulló, C. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 21 d'abril.

A més, Célestin Freinet va estar en el Partit Comunista francès, del qual més tard va ser expulsat. Aquest fet va impedir que Herminio Almendros, un dels introductors del mètode Freinet a l'estat espanyol i un inspector d'educació espanyol refugiat de la Guerra Civil espanyola a Cuba, poguera instaurar la pedagogia Freinet en Cuba, atès que una vegada van expulsar a Freinet del Partit Comunista es va prohibir emprar la seua pedagogia. Aquest fet va dificultar i endarrerir molts anys l'expansió del moviment Freinetista a altres països.²

Al llarg dels anys tant Célestine com Élise Freinet van publicar molts llibres, articles i revistes, però m'agradaria destacar el darrer número de *L'Éducateur*, on Freinet enumera els quatre pilars que fonamenten els objectius de l'Escola Moderna seguint Ramos (2015):

- a) Expressió lliure i circuit normal del pensament i dels escrits amb la impremta de l'escola, el periòdic i els intercanvis escolars.
- b) Escola per la vida i per a la vida a través del treball autèntic en l'escola, les enquestes, la cooperativa i la intgeració dels adults en l'obra educativa.
- c) Satisfacció normal del desig de conèixer i de perfeccionar-se mitjançant fitxers, la biblioteca, el cinema, la ràdio, etc.
- d) Satisfacció artística amb la impremta, el gravat, el dibuix, el teatre, el cinema, el ball, la dansa rítmica, etc. (p.50)

4.2. EVOLUCIÓ DEL MOVIMENT FREINET AL PAÍS VALENCIÀ

A finals dels anys 20, es respirava l'aire del canvi per tot el país. La monarquía del rei Alfonso XIII anava perdent poder i simpatitzants, i després de les dues dictadures militars fallides de Primo de Rivera (1923-1930) i de Berenguer (1930-1931), la societat reclamava els seus drets i un canvi del panorama polític i social. Aquest canvi va derivar en la proclamació de la II República el 14 d'abril de l'any 1931, després de les eleccions del 12 d'abril en les que Alfons XIII va suspendre la postestat reial i va abandonar el país cap a l'exili. (Ramos, 2015, p. 51).

Una de les preocupacions d'aquest nou govern era eradicar l'analfabetisme, atès que en l'any 1930 el 32,4% de la població no sabia llegir ni escriure. (Ramos, 2015). Amb aquesta idea es va impulsar la creació de noves escoles públiques per tal d'universalitzar l'educació, especialment en les poblacions rurals. Com hi havia un dèficit de mestres, també es va derogar l'antic sistema d'oposicions i es va facilitar l'incorporació de nous professionals de l'ensenyament a través de cursets de formació professional.

Fig. 3:
Clixé de la portada de *Colaboración*. *La imprenta en la Escuela* núm 1. Butlletí de la Cooperativa Espanyola de la Tècnica Freinet, Barcelona, març de 1935.

En aquest context, el moviment Freinet creix amb llibertat. En aquest període les publicacions i revistes que divulgaven la pedagogia Freinetista abundaven, com el cas de *La imprenta en la escuela* el 1932 d'Herminio Almendros o la revista *Colaboración*³ a partir de l'any 1934. A més, també es feien congressos, cursets i formacions sobre les tècniques Freinet, com els van realitzar a l'Escola d'Estiu de Barcelona el 1933 (on el mateix Célestin Freinet va participar com a ponent). Aquest mateix any es crea la CETEF (La Cooperativa Española de la Técnica Freinet), on es van agrupar la major part dels mestres Freinetistes.

En aquesta època el moviment viu un moment de creixement, i s'implanta l'impremta escolar Freinetista en més de quaranta escoles només al País Valencià (Ramos, 2015, p.67).

Durant els anys de la IIa República va haver diversos i diverses mestres que van portar el Freinetisme a les aules, com Manuel Juan Cluet Santiveri, Ginés Gabaladón, Isidor Boix... Tanmateix, podem dir que ací al País Valencià el moviment Freinet va entrar gràcies a Enric Soler i Godes, un mestre de San Joan de Moró, de les comarques de Castelló que juntament amb Carles Salvador i Francesc Boix Senmartí va anar a l'Escola d'Estiu de Barcelona el 1932. Allí va conèixer la tècnica Freinet, i es va interessar especialment per la impremta, la qual va portar a les comarques de Castelló, que es va convertir en un nucli molt important de mestres freinetistes que treballaven en impremta.⁴

Aquest grup de mestres de les comarques de Castelló va ser, juntament amb altres grups com l'Associació de Mestres Valencianistes o l'Associació Protectora de l'Ensenyança, pioners en instaurar la llengua del valencià a les aules com a llengua de cultura. Ramos (2015) explica que aquest nucli de mestres castellanencs:

“urgía la resta de mestres valencians a unir-se a un projecte, tenia clar que la defensa i la propagació de l'escola en valencià havia d'estar nugada a la renovació pedagògica, la innovació i la creació de materials per a l'ensenyament.”. (p. 91)

Es tracta, per tant, d'un moviment molt arrelat a la llengua, al territori, en el que es reivindicava l'ensenyament del valencià a les aules com una llengua de cultura, i la creació de mitjans de comunicació en aquesta llengua per poder difondre-la, unificar-la i normalitzar-la. (Ramos, 2015, p. 91)

Per aquest motiu, sectors catalans, bascos i gallecs també van ser nuclis

3 Revista publicada per la CETEF.

4 Agulló, C. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 21 d'abril.

molt importants del moviment Freinet, ja que la pedagogia i les tècniques Freinet permetien treballar les llengües minoritzades d'una forma molt activa en les aules, fent una relació constant entre l'escola i en context en el que es troba.

Ramos (2015, pp. 90-91) assenyala una frase de la crida feta per un grup de mestres del nord de castelló, en el semanari *El Camí*, als companys i companyes mestres per tal de juntar-se i treballar plegats per defensar l'escola en valencià:

“Experimentar objectivament mètodes, procediments, plans i materials escolars concebuts segons el dret que té l’infant de rebre tot l’ensenyament en la seua llengua materna”.

Tanmateix, tota aquesta renovació pedagògica, a partir del l’any 1939 es va prohibir. Amb el colp d’Estat de l’any 1936 va començar la represa i depuració dels homes i de les dones republicanes. Els i les mestres no es van salvar d’aquesta caça de bruixes, atès que les escoles i les universitats havien estat una part essencial del règim Republicà i havien ajudat a establir les bases de les ideologies contràries als totalitarismes i al dogmatisme religiós.

En aquests anys més durs de la postguerra, tota persona que haguera treballat durant la República com a funcionària de l’Estat era considerada sospitosa de traïció. D’aquesta manera, tot el conjunt de mestres va estar sotmés a expedients de depuració, també inclosos aquells mestres que van defensar els colpistes. (Ramos, 2015, p.392)

Els nous dirigents del país van intentar desfer la tasca que havia fet el sistema educatiu republicà: van tornar a imposar la religió a les aules, van acabar amb la coeducació i la llibertat de càtedra, van eliminar les biblioteques escolars i els llibres de text republicans...

Per aquest motiu, i fugint dels empresonaments, els expedients, la inhabilitació o suspensió o, fins i tot, de la mort molts i moltes mestres van fugir d’Espanya i van seguir amb la seua tasca docent des de l’exili. Hem de tenir en compte que molts dels i de les integrants del moviment Freinet militaven en algún partit polític o formaven part d’algún sindicat, de tal manera que la represa va ser especialment dura amb els i les mestres Freinetistes. (Ramos, 2015, pp. 392- 413)

Durant els anys posteriors al colp d’Estat, ací a Espanya el moviment es desintegra, i només queden alguns i algunes mestres aïllades treballant

tècniques soltes de Freinet, però fora del moviment Freinetista.⁵

L'any 1962, quan Ferran Zurriaga, un mestre valencià, va a un camp de treball del Servei Civil Internacional (que en aquell moment era l'associació d'objectors de consciència a nivell internacional, i es feia com a alternativa al servei militar) a un poble del pirineu francès, on coneix a una mestra francesa, Christiane Jagueneau, que formava part del moviment Freinet. Christiane li va contar a Ferran com es treballava dins del moviment Freinet, quins eren els valors i quines tècniques s'empraven. (Zurriaga, 2019, p.58)

Ferran es va vore seduït de seguida per aquella forma de treballar, i quan va tornar a Espanya, va tornar amb la idea d'incorporar tot el que havia après sobre el Freinetisme a la seua escola i va comprar una impremta. Com el mateix Zurriaga (2019) assenyala:

“Aquella forma de treball em va engrescar i vaig pensar que en part era allò el que nosaltres, els mestres de la Secció de Pedagogia buscàvem” (p.58)

Ferran Zurriaga formava part de la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat, una associació en la que es reunien diversos treballadors de l'ensenyament. Curiosament, dins d'aquesta organització també estava Enric Soler i Godes. Quan Enric Soler i Godes va vore que Ferran estava treballant amb una impremta, va preguntar a Ferran per què ho feia, i ell li va contar tot el que havia après del moviment Freinet. Aleshores Enric Soler i Godes li va dir que ell ja feia tot allò durant la República, i que ací al País Valencià va haver un nucli molt important de mestres Freinetistes, però que amb la dictadura tot allò havia quedat paralitzat.⁶

Fig. 4:
Fotografia del primer “encuentro pe-
ninsular”, Santander 1969.

A partir d'aquest moment, Ferran Zurriaga parla amb altres mestres de la Secció de Pedagogia, com Carme Miquel o Mercé Viana, i els explica el moviment Freinet i comencen a treballar tècniques Freinet de manera aïllada en escoles públiques. Aquesta associació edita una revista, *Escola*, es reuneixen per a debatre, van a congressos, mantenen contacte amb altres grups de l'Estat...

En l'any 1969 es crea en Santander el primer congrés de mestres Freinet de tot l'Estat espanyol. En aquesta trobada es posaven idees en comú, es feien tallers, conferències... A partir d'aquest moment tots els anys es feia un congrés a nivell estatal, cada vegada en una ciutat distinta.

Dos anys més tard, en l'any 1971, els i les mestres Freinetistes que formaven

5 Agulló, C. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 21 d'abril.

6 Agulló, C. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 21 d'abril.

part de la Secció de Pedagogía de Lo Rat Penat deixen l'associació, i formen una nova anomenada ACIES (Associació Espanyola per a la Correspondència i la Impremta Escolar). A través d'aquesta organització i en de forma conjunta amb altres organitzacions Freinetistes de l'Estat Espanyol, es crea en 1977 MCEP (Movimiento Cooperativo de Escuela Popular), moviment que continua estant actiu avui en dia.⁷

Durant aquests anys, va haver diverses experiències Freinet, tant en aules aïllades com en escoles, com és el cas de l'Escola Tramuntana, que va sorgir del moviment Freinet l'any 1968 i que continua oberta avui en dia amb el nom de La Masia. Aquesta escola va ser la primera que va fer ensenyament en valencià al País Valencià des de la II República.

A més, actualment encara es realitzen les trobades estatals i internacionals del moviment Freinet, que a diferència d'altres moviments pedagògics ha sabut adaptar-se als nous temps.

4.3. CARACTERÍSTIQUES DEL MOVIMENT FREINET

Quan parlem del moviment Freinet, una de les coses més importants són les reunions, les trobades i els estatges. Els i les mestres Freinet estaven organitzats en petits grups de treball local. Totes les setmanes es reunien per compartir, debatre o formar-se, de manera que la cooperació i el treball en grup és una de les bases d'aquest moviment.⁸

Com ja he explicat en el punt anterior, a més d'aquest treball associatiu local també es feien trobades estatals i internacionals, on s'explicaven les novetats pedagògiques, es portaven ponents, es feien tallers...

Altre punt essencial per a poder entendre el moviment Freinet és la practicitat d'aquest. No es tracta d'un moviment teòric, contínuament estaven portant a la pràctica allò que defensaven, com per exemple amb la impremta o el dibuix lliure.⁹

El moviment Freinet és el moviment pedagògic que dona la paraula als infants. L'autoritat del i de la mestra no és imposada, es treballa des d'un punt de vista dialògic i assembleari, en el que es reivindica el valor que té el que diuen els xiquets i les xiquetes.

Per altra banda, els i les integrants del moviment Freinet eren molt actius

7 Ramos, A. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 15 d'abril.

8 Viana, M. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 17 d'abril.

9 Hermoso, T. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 19 d'abril.

políticament. La mateixa renovació que volien portar a les aules la intentaven portar a la societat, defensant sempre una idea de món cooperatiu. Dins del moviment hi havia militants polítics, sindicals... de diverses ideologies (anarquistes, socialistes, comunistes...), però amb un compromís d'esquerres tots ells i elles.¹⁰

Com Ferran Zurriaga exposa en el documental, els valors del moviment Freinet es poden resumir en tres punts:

- La idea de la llengua, que va unida a la consciència de ser un país i una forma de ser.
- Millorar el coneixement del xiquet-a i donar recursos per a millorar les didàctiques dels i de les mestres.
- La formació permanent dels i de les mestres¹¹

Es tracta consegüentment d'una escola molt viva, en la que els i les mestres estaven compromesos amb la societat, amb l'escola i amb el context que els va tocar viure.

4.4. TÈCNIQUES FREINET

El moviment Freinet no és un decàleg de tècniques pedagògiques, es tracta més bé d'una manera d'entendre l'educació, i aquestes tècniques estan al servei de les necessitats específiques de cada aula i de cada mestre o mestra. Per tant, per a que una escola o un o una mestra es considere Freinetista, no ha de seguir totes les tècniques, només ha de seguir els ideals i la forma de concebre l'escola Freinetista: una escola horitzontal en la que es dona la paraula als xiquets i a les xiquetes.¹²

Partint d'aquesta base, hi ha quatre tècniques i eines per a treballar dins de l'escola essencials dins de la pedagogia Freinet.

La primera tècnica és el text lliure. El text lliure és una eina molt potent, atès que treballa des de l'expressió lliure dels infants fins a les correccions ortogràfiques i d'estil. Ramos (2019) explica:

“El text lliure, una de les principals tècniques de la pedagogia Freinet, està basat, sobretot, en el principi essencial de l'expressió lliure de l'alumnat i de l'esperit de la cooperació escolar. Perquè donar la paraula a l'alumnat és el màxim exponent d'aquesta pedagogia (...) tot ajudant a construir la

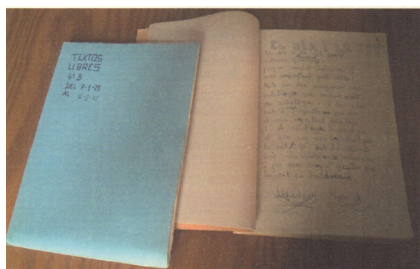

Fig. 5:
Textos lliures.

10 Agulló, C. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 21 d'abril.

11 Zurriaga, F. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 20 d'abril.

12 Ramos, A. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 15 d'abril.

Fig. 6:
Text lliure i gravat.

personalitat.”. (p.77)

Es tracta d'una tècnica adaptada al nivell de les diverses edats i nivells escolars dels xiquets i de les xiquetes, on escribien uns textos sobre temes proposats a classe o sobre temes lliures. Aquests textos podien ser tant poesia com contes o notícies. Una vegada acabats, es corregien en la pissara de la classe, i més tard es votaven els textos que es volien imprimir, explotant al màxim les possibilitats dels textos. Com ja he explicat en punts anteriors, l'escola Freinet és l'escola de la paraula, i per això és tant important donar-li importància tant dins com fora de l'escola. Ramos (2019) assenyala:

“Aquesta tècnica, sostinguda amb la necessitat d'expressar-se i de treballar que té l'alumnat, ha de tenir una finalitat i una funció de comunicació amb altres companys i adults. Portarà, per tant, de forma natural a la seua impressió, al periòdic escolar i a la correspondència.” (p.77)

Entrem ara en la vessant de la impremta i de les revistes escolars. El moviment Freinet defensa que qualsevol escriptor-a el que vol és lector-es, de forma que si un xiquet o xiqueta escriu i sap que va a ser llegit i difós (a través de les revistes escolars o de la correspondència entre les escoles), allò que escriu té un valor, i a més d'aprendre a expressar-se i a escriure el xiquet o xiqueta ho fa gaudint i disfrutant de l'experiència.¹³

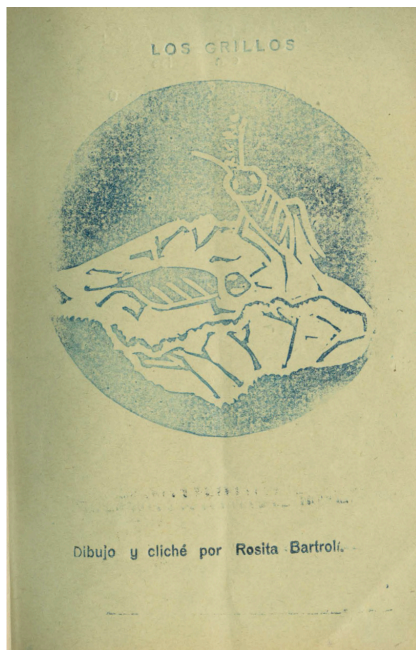

Fig. 7:
Revista escolar *Carol* nº20. Dibuix lliure de Rosita Bartrolí.

L'impremta per tant, és essencial dins de les tècniques Freinet. Tanmateix, no totes les escoles i aules es podien permetre tenir impremtes, perquè eren força cares. L'alternativa que feien aleshores, era la coca de gelatina. Es tracta d'altra manera d'estampació, molt més econòmica que una impremta Freinet però igual d'efectiva.¹⁴

En les revistes escolars, a més dels textos lliures, també publicaven dibuixos lliures. Treballant amb linoleo o altres tècniques d'estampació, els xiquets i les xiquetes elaboraven dibuixos a una tinta o a més d'una tinta i els imprimien (o bé amb impremtes o bé amb la coca de gelatina).

Si amb el text lliure s'intentava treure el màxim profit i es treballava de diferents maneres, amb el dibuix lliure ocorria el mateix. Si en classe s'estava treballant sobre els ocells de la zona, es proposaven diverses activitats relacionades amb els ocells: poemes, il·lustracions dels poemes, dibuixos lliures sobre el que els feien sentir els ocells, dibuixos del natural dels animals... Sempre deixant que fora l'alumne-a qui decidira com volia enfocar l'activitat (amb la guia del del mestre-a) i treballant de forma conjunta tota la

13 Zurriaga, F. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 20 d'abril.

14 Viana, M. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 17 d'abril.

classe i amb grups reduïts.

El dibuix lliure també es treballava en taller de lliure expressió, l'alumnat treballava en distintes tècniques pictòriques i exploraven les possibilitats de la pintura, del dibuix i de l'escultura.¹⁵

Fig. 8:
Assemblea de l'Escola Benetús del
cicle mitjà.

Altra de les tècniques Freinet més important és el càlcul viu. Al igual que en el text i el dibuix lliure, les matemàtiques es ficaven al servei dels interessos i de les necessitats del alumnat. Els i les mestres Freinetistes no treballaven unes matemàtiques teòriques, si no que treballaven una matemàtica viva. Els exercicis sortien dels dubtes de l'alumnat, i tenien relació amb el seu entorn.

Un exemple d'aquests exercicis podria ser el calcular l'altura de l'arbre del pati, la distància entre els carrers que envoltaven l'escola, fer estadístiques de la gent que passava per davant de l'escola durant una hora...¹⁶

A banda de les tècniques que ja he explicat hi havia moltes més, però vull destacar l'assemblea. Al igual que els i les mestres del moviment Freinet es reunien totes les setmanes i treballaven de forma cooperativa, portaven aquesta relació a les escoles també.

Depenent de la situació de l'escola o de l'aula, les assemblees es feien a nivell de classe o a nivell de classe i de l'escola.

En aquestes reunions es treballava l'expressió oral, i es partia de tres punts: jo critique, jo felicite i jo propose. L'alumnat a partir d'aquests punts podia fer propostes sobre el funcionament de la classe, demanar excursions, presentar projectes o temes... També podia criticar alguna qüestió en la que estiguera en desacord o exposar al grup algun comportament que li semblara incorrecte (tenint l'opció la persona criticada a respondre sempre) o felicitar a algun company o companya per un treball molt ben fet o per l'esforç que estava realitzant. (Viana, 2019)

Es tracta d'un reflex del que el moviment Freinet volia aconseguir en la societat, en la que tothom tinguera el dret a parlar i a ser escoltat.

15 Agulló, C. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 21 d'abril.

16 Ramos, A. (2020). Entrevista realitzada per a aquest TFG amb data 15 d'abril.

5. REFERENTS

A l'hora de cercar referents per al meu projecte, he begut de diverses fonts. Quan vaig plantejar aquest projecte, vaig buscar totes les produccions audiovisuals que s'havien fet sobre el moviment Freinet, tant pel·lícules com documentals.

Les produccions audiovisuals més importants que tracten el tema del Freinetisme són *La Memoria de las Manos. Ecos del legado pedagógico de C. Freinet en Murcia* (2015) d' Alfonso Burgos, *La escuela moderna y popular desde Celestin Freinet a nuestros días* (2016) de Paco Olvera i *L'École buissonnière* (1949) de Jean-Paul Le Chanois.

Malgrat que aquestes produccions tracten la mateixa temàtica que el meu documental, la forma d'exposar els esdeveniments i els fets no m'acabava de convèncer. Aleshores vaig cercar altres produccions audiovisuals que s'aproparen més a la manera narrativa que volia emprar en el meu projecte, seguint una tipologia de documental expositiu.

Continuant amb la recerca de referents, vaig cercar documentals biogràfics molt diferents entre si, com *El Pepe, una vida suprema* (2018) d' Emir Kusturica o *Nanook of the North* (1922) de Robert J. Flaherty, per fer-me una idea de distintes maneres de resoldre la presentació d'un personatge protagonista en un documental expositiu, tenint en ment el principi del meu propi projecte amb la presentació de Célestin i Élise Freinet.

Tanmateix, a causa de la COVID-19 vaig haver de cercar documentals fets a partir de material d'arxiu, com *Con la pata quebrada* (2013) de Diego Galán, ja que no podia gravar quasi res a causa del confinament. Donat aquest fet, vaig haver de replantejar el projecte tenint en compte que la major part del documental anava a ser una producció audiovisual realitzada partir de vídeos, documents i fotografies d'arxiu.

En aquest punt de la memòria escrita només vaig a explicar dos dels referents que més han influït en el meu treball, que per la seua tipologia de documental expositiu m'han servit de models formals i m'han ajudat a disposar la informació de la manera més adient. Tots els referents que a continuació vaig a exposar tenen una relació temàtica amb el meu projecte de denúncia social o de memòria històrica, encara que de forma molt distinta, tots fan servir material d'arxiu i els testimonis i les entrevistes són els protagonistes.

5.1. CIUTAT MORTA (2014).

Aquest polèmic documental dirigit per Xavier Artigas i Xapo Ortega investiga i destapa què s'amaga darrere d'un dels pitjors casos de corrupció i violència policial i estatal de la història recent d'Espanya.

Va ser produït per la productora Metromuster, una productora independent que s'autodefineix com a activista. La productora es va crear l'any 2010 per donar veu a projectes no comercials, contribuir al canvi social i a la recuperació de la memòria històrica entre d'altres. Es tracta, per tant, d'una producció audiovisual amb una finalitat social i reivindicativa molt clara.

El documental està realitzat a base d'entrevistes, vídeos i fotos d'arxiu personals, de noticiaris (nacionals i internacionals) i policials. A més, també hi ha escenes gravades de moment o localitzacions puntuals, com una finestra que fa relació amb el cas de Patricia o d'algunes manifestacions.

Fig. 9:

Fotograma de *Ciutat Morta* (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Fig. 10:

Fotograma de *Ciutat Morta* (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Es tracta d'un documental expositiu de denúncia social, en el que els directors donen la veu als testimonis. No hi ha veu en off, tot el diàleg ve donat per les entrevistes i les imatges d'arxiu. Els rètols també són essencials, ja que donen informació sobre el que està passant (subtítols en els vídeos que no s'entenen bé, informació sobre qui és la persona que parla, apunts sobre alguna cosa que s'està dient ...). Aquest últim tipus de rètols tenen molt d'impacte visual, atès que solen sortir després de la declaració d'un testimoni sobre un fons, omplint tota la pantalla amb el text. La paraula en les entrevistes dels afectats és molt crua, ja que parlen en primera persona dels abusos i de tot el que van patir.

D'altra banda, els diàlegs que es van gravar al carrer o en bars amb megàfons tenen també un caire especial, d'indignació i lluita, molt menys cru que en les entrevistes però amb un sentit més comunitari.

Malgrat tot, la part més impactant és la lectura dels poemes de Patricia per part de la seua parella, contant tot el que va haver de passar i que va desembocar en el seu suïcidi.

En el meu documental m'he volgut fixar en el clima que crea mitjançant

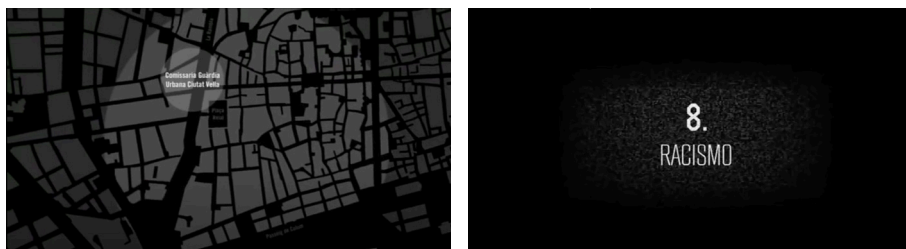
diversos recursos com la música, la repetició d'imatges, l'ús de la veu fora de camp sobre un fons negre... També l'he tingut com a referent en l'estructuració temàtica per blocs, marcant el principi i el final de cada apartat del documental i facilitant la construcció de la narració d'una manera molt fluida.

Fig. 11:

Fotograma de *Ciutat Morta* (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Fig. 12:

Fotograma de *Ciutat Morta* (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Per altra banda, altre dels motius pels quals he triat aquest documental com a referent per al meu projecte, és l'ús que fa de les imatges i dels vídeos d'arxiu, il·lustrant el que s'està contant en les entrevistes. Quan vaig començar a plantejar el projecte, volia incorporar més elements d'aquest documental al meu projecte (com els plànols enfocant les mans o les mirades o els plànols de context de l'actualitat dels fets que es conten en passat), però a causa del COVID-19 i del confinament, va ser impossible.

5.2. SHE'S BEAUTIFUL WHEN SHE'S ANGRY (2014).

Aquest documental dirigit per Mary Dore i produït per International Film Circuit conta la història de les dones que van fundar el moviment feminista en Estats Units en els anys 60 y 70.

El documental relaciona de forma constant el passat del moviment feminista (amb imatges d'arxiu, fotografies, entrevistes a dones que van formar part del moviment aquells anys...) amb l'actualitat del mateix, tot mostrant manifestacions o accions feministes actuals.

A través de recursos com la publicitat dels anys 70, pel·lícules antigues, retalls de periòdics, notícies, vídeos musicals o conferències Svetlana Cvetko ens situa en el context en el que el moviment feminista va començar a tindre més força en els EEUU. Per a humanitzar aquesta contextualització, ens presenta a una sèrie de dones que conten la seva relació amb el feminisme i com els va canviar la vida aquest moviment reivindicatiu, a través de fotografies o vídeos d'arxiu de quan eren joves, contraposades a les entrevistes en l'actualitat.

Fig. 13:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

Fig. 14:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

Les entrevistes són el fil conductor del documental, convertint a les dones entrevistades en les protagonistes de la història. D'aquesta manera es crea un espai en el que poden contar les seves experiències i la seua veu torna a tenir importància. Elles van ser les impulsores del moviment feminista als EEUU, i tanmateix són ignorades en molts relats de la història.

És per aquest motiu que considere aquest documental com un referent per al meu projecte, perquè encara que no es tracta del mateix tema, en el meu documental les persones entrevistades van lluitar durant molts anys per revolucionar i millorar l'educació, i també han sigut invisibilitzades, a més les seues històries han estat silenciades per interessos polítics.

Altre punt que situa aquest documental com un dels referents principals és l'ús del material d'arxiu. A banda de les entrevistes, aquests materials són els altres protagonistes del documental. Els cartells, les pancartes de les manifestacions, còmics, vídeos musicals, entrevistes de la època, fotografies, discursos... el repertori de recursos és molt ampli i variat, i acompanya perfectament a les entrevistes, no competeix amb elles.

Fig. 15:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

Fig.16:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

A més, la banda sonora també ajuda a articular el discurs del documental, relacionant els temes, els anys i el que es diu en les entrevistes en la música que s'escolta.

Així mateix, la música té una altra finalitat en el documental: és l'encarregada d'establir el clima agradable i reivindicatiu general. Es tracta de recuperar els testimonis i contar les seues històries, però des d'un punt de vista amable.

Aquesta idea d'emprar la banda sonora per a predisposar a l'espectador -a de determinada manera, l'he adaptada intentant portar-la al meu documental.

6. MESTRES DE LA TERRA. EL MOVIMENT FREINET AL PAÍS VALENCIÀ. EL DOCUMENTAL.

El següent punt i els seus apartats estan dedicats al desglossament del procés de treball realitzat durant la creació de *Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià*. Comença explicant les diverses fases: preproducció, producció i postproducció del projecte, desenvolupant en cada apartat els diferents estadis del procés de treball per tal d'especificar en què consisteixen.

6.1. PREPRODUCCIÓ

6.1.1. El tema

Com ja he avançat en la introducció, la idea del projecte comença l'estiu de l'any 2019, quan vaig anar d'assistent al congrés CIMIE 2019 (Congrés Internacional Multidisciplinar d'Investigació Educativa) a Lleida. Sempre he defensat que la base per a una societat millor, més tolerant, justa i respectuosa està en l'educació. És per això que des de fa uns anys he començat a apropar-me a aquest món educatiu, quan era més jove treballant de monitora de temps lliure i més endavant fent voluntariats en centres de dia de menors o impartint tallers artístics a adolescents i xiquets i xiquetes.

A partir d'aquest interès he estat fent lectures sobre els d'avantguarda pedagògica que s'estan portant a terme actualment com, per exemple les comunitats d'aprenentatge, i com l'art té cada vegada un paper més protagonista en aquesta nova concepció de l'educació. Com sóc estudiant universitària, vaig decidir anar al congrés CIMIE (VIII Multidisciplinary International Conference on Educational Research) amb una tarifa molt reduïda per a l'estudiantat, per a veure en primera persona el que actualment és més capdavanter en el camp educatiu interdisciplinar, inclosa la didàctica de l'art.

En aquest congrés vaig tenir la sort de conèixer a Gaspar Izquierdo, un mestre jubilat Freinetista que també anava d'assistent al congrés. Al llarg del congrés, Gaspar em va explicar què era el moviment Freinet, i com ací, al País Valencià, des dels anys de la II República ja hi havia mestres que formaven part del moviment. Em va contar com el moviment va ser perseguit durant la dictadura, i com als anys setanta i vuitanta va tornar a tindre més força altra vegada.

Tanmateix, com ja he explicat en la introducció, em va dir que tots els

testimonis d'aquesta etapa del moviment Freinet dels setanta i dels vuitanta s'anaven a perdre, perquè les persones que van ser inegrants del moviment Freinet durant aquests anys ja són molt majors, i perquè encara ningú havia enregistrat en forma audiovisual les seues històries i les seues experiències ací al País Valencià.

Cercant informació i bibliografia sobre el Freinetisme, vaig descobrir que un grup de mestres i investigadors i investigadores anaven a publicar un llibre sobre la represa del moviment Freinet, i vaig anar a la presentació del llibre per conèixer més sobre el tema i fer un primer contacte amb ells i elles. En acabar la presentació, em vaig presentar i els vaig contar el projecte documental que volia fer. En el mateix moment em van donar gairebé tots els seus contactes, i em van dir que podia contar amb ells i elles per al que necessitara. A partir d'aquest moment vaig començar a recopilar bibliografia, contactes i informació sobre el tema i a contactar amb diverses entitats i arxius, com la Fundació Càtedra Enric Soler i Godes de la Universitat Jaume I, per a poder emprar els seus recursos en el meu documental

6.1.2 Participants del projecte

Per tal d'ampliar la perspectiva del documental, vaig decidir no entrevistar només als i a les mestres jubilades, i, a més a més, incloure a investigadors-es i professorat universitari que em poguera donar una visió distinta del moviment. També volia incloure a mestres que actualment no estigueren jubilats i, a persones implicades en projectes actuals relacionats amb el moviment Freinet, però a causa de les dificultats derivades del confinament per la COVID-19, vaig decidir limitar el nombre de persones entrevistades i enfocar el projecte només a aquests dos primers grups.

Després d'anar a la presentació del llibre *La represa del moviment Freinet (1964-1974)*, vaig començar a enviar e-mails a totes les persones que m'havien donat el seu contacte, explicant més detalladament en què consistia el documental que volia fer. Vaig concertar diverses cites en persona per fer un primer contacte i per presentar-me amb més calma que a la presentació del llibre, però a causa de l'estat d'alarma i del confinament a casa només em va donar temps a fer aquest primer contacte amb Carmen Agulló (Professora de Història de la Pedagogia en la Universitat de València), donat que la resta de reunions es van cancel·lar abans del confinament, a demanda dels mateixos entrevistats a causa de la seua avançada edat i el perill que comportava per causa del virus sortir de casa aquells dies.

Conseqüentment, tots els contactes exceptuant el de Carmen Agulló es van fer de telemàticament, tant a través de correus com amb trucades telefòniques. Una vegada amb el consentiment per fer les entrevistes, vaig

elaborar un protocol d'entrevistes (ANNEX) i ho vaig enviar a totes les persones que volia entrevistar, un parell de setmanes abans de l'entrevista, perquè es pogueren preparar les respostes i tingueren temps de fer-me suggeriments.

Les set persones entrevistades són els següents mestres i/o investigadors-es:

- Alfred Ramos (mestre Freinetista jubilat i investigador Freinet)
- Carmen Agulló (professora d'història de l'educació en la Universitat de València)
- Ferran Zurriaga (mestre Freinetista jubilat i investigador Freinet)
- Gaspar Izquierdo (mestre Freinetista jubilat)
- Mercé Viana (mestra Freinetista jublada)
- Teresa Hermoso (mestra Freinetista jublada)
- Adela Costa (mestra Freinetista jublada)

Al llarg d'aquests dies vaig estar pensant com salvar el projecte, atès que a causa de la COVID-19 no podia dur endavant el que, en un principi, volia fer. Aleshores vaig elaborar un plà de contingència en el que presentava els problemes que tenia i les diverses alternatives per poder-los solucionar.

PROBLEMA	POSIBLES SOLUCIONS			
Entrevistes (no poden ser presencials)	Skype	Enregistraments veu/ animar text	Taules rodones youtube	Conferències pujades a la web
Fotos (no puc vore els àlbums)	Demandar per correu als entrevistats/des	Webs	Escanejar dels llibres que tinc	Cercar en bases de dades digitalitzades
Article periòdics	Hemeroteca digital	Demandar als entrevistats/des		
Home videos	Hemeroteca digital	Demandar als entrevistats/des	Filmoteca, NODO i RTVE	
Coses de l'impremta (càtedra soler i godes tancada)	Revistes freinetistes digitalitzades	Demandar als entrevistats/des	Cercar documentals sobre el tema	
Articles acadèmics (no puc anar a la biblioteca)	Repositori uji (càtedra soler i godes)	Hemeroteca digital		
Grabar en el exterior. (No se pot sortir)	Banc d'imatges	No grabar exteriors		

Fig. 17:
Plà de contingència per la COVID-19

Després de preguntar a totes les persones participants en el documental sobre la possibilitat de que em facilitaren material d'arxiu, per a poder incloure'l en el documental, només em van poder enviar algunes fotografies, donat que o bé no en tenien o bé, per causa de la COVID-19, no podien accedir al lloc físic on tenien aquesta classe de documents.

Per aquest motiu vaig contactar amb els coordinadors dels llibres que tenia en casa sobre el moviment Freinet (Carmen Agulló, Alfred Ramos i Ferran Zurriaga) per a demanar permís per escanejar les imatges dels llibres i

emprar-les en el documental. Tothom va accedir.

Quant als vídeos d'arxiu, com no podia anar físicament als arxius, vaig intentar contactar via correu amb la Fundació Càtedra Enric Soler i Godes, però a causa del confinament em van dir que només em podien facilitar els arxius que ja estigueren digitalitzats. La resta de recursos els vaig obtenir d'internet (de la Filmoteca, del NODO...). En l'apart de referències està detallades totes les fonts.

Finalment, com no vaig poder enregistrar res més enllà de les pròpies entrevistes, vaig haver de falsejar algunes de les escenes i demanar als meus pares (he passat tot el confinament amb ells) que actuaren per tal de què els poguera gravar, com és el cas de la mà que escriu a la pissarra.

6.1.3 Planificació del temps: Cronogrames.

A l'hora de plantejar un projecte tan ampli com aquest, s'ha de planificar el temps dedicat a cada qüestió, tenint en compte tots els factors possibles, des dels dies i les hores de les entrevistes fins a l'equip, tan humà com material, que es necessita o el temps necessari per a cercar bibliografia o material d'arxiu.

Fig. 18:
Primer cronograma

CRONOGRAMA							
DIES	DOCUMENTACIÓ	ENTREVISTES/PRESA DE CONTACTE	LOCALITZACIÓ	PREPRODUCCIÓ	GRABAR	EDITAR	EQUIPO
FEBRER							
18/02/2020	Presentació llibre 19h		Osborne Centre de Cultura Contemporània València				
19-20/02/2020	Búsqueda bibliogràfica			Lectura articles i llibres			
24/02/2020		Primer contacte per gent amb: - Alfred Ramos - Carme Aguiló - Mireia Viària - Teresa Hermoso - Felicitat Zurriaga		Lectura articles i llibres			
MARÇ							
10/03/2020		Entrevista Alfred Ramos, Mireia Viària i Felicitat Zurriaga CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS	Osborne Centre de Cultura Contemporània València	Lectura articles i llibres			
11/03/2020	Demane material d'arxiu. (Biblioteques, vídeos, beam sss...)	Entrevista Carme Aguiló	Despatx Universitat de València de Carme Aguiló	Lectura articles i llibres			
19-23/03/2020	Búsqueda pública material d'arxiu CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS				Grabar Imprimió Freinet. CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS		Càmera de fotos, tripod
24/03/2020		Entrevista Teresa Hermoso. CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS	Osborne Centre de Cultura Contemporània València	Lectura articles i llibres	Grabar material (entrevista diversos) CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS		Càmera de fotos, tripod
31/03/2020	Demane material d'arxiu. (Biblioteques, vídeos, beam sss...)	Entrevista Alfred Ramos, Mireia Viària i Felicitat Zurriaga CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS	Osborne Centre de Cultura Contemporània València	Lectura articles i llibres		Editar entrevista Teresa Hermoso. CANCEL·LAT PEL CORONAVIRUS	

A conseqüència de la COVID-19, aquest primer cronograma va quedar obsolet, i vaig fer un altre cronograma només de les entrevistes:

DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DIJOUS	DIVENDRES	DISSABTE	DIUMENGE
13	14	15	16	17	18	19
		13h. Entrevista Alfred Ramos	10:30h. Entrevista Gaspar	11h Entrevista Mercé Viana	11:30 Entrevista Ferran Zurriaga	18h Entrevista Teresa Hermoso
20	21	22	23	24	25	26
12:30h Entrevista Ferran Zurriaga	11h Entrevista Carmen Agulló					
27	28	29	30	1	2	3
		10h Entrevista Adela Costa				

Fig. 19:
Cronograma entrevistes Abril

6. 1.4 Primera estructura del documental i guió

L'estructura i el guió del documental van sorgir a partir de les preguntes de les entrevistes, que estaven basades en un guió general de les qüestions clau del treball.

Qüestions claus treball

- ① Qui era Celestin Freinet
- ② Quin paper té Elise Freinet en el mètode Freinet?
↳ preguntar Alfred Ramos
- ③ Com es va desenvolupar al País Valencià el moviment freinetista al llarg de la II República.
- ④ Quin es el paper de les mestres en el moviment freinetista al P.V al llarg de la II República.
↳ preguntar Carmen Agulló.
- ⑤ Com es recupera Freinet al P.V? → Ferran Zurriaga.
- ⑥ Paper de les mestres en esta recuperació.
↳ Carmen Agulló.
- ⑦ Actualitat Freinet.

Fig. 20:
Apunts sobre les qüestions clau.

Estructura temàtica
 - Quisou Elise + Celestin
 ↳ **què es el moviment Freinet** i Escola Popular
 entén declaracions de (*)
 com coneixen el moviment
 ↳ **EVOLUCIÓ MOVIMENT ESPANYA**
 ↳ PV - 24mins
 ↳ trobades, estratges i demés
 ↳ paper reflexió, formació i importància de la llengua ↳ VALORS MOVIMENT lectures
 (*) seguint declaracions entren distintes agrupacions freinetistes ↳ desagrada d'ús del moviment
 ↳ paper de la claua

① gran bloc **què es el mov. Freinet**

- dibuix lliure
- text lliure
- càlcul viu
- assemblees
- excursions
- les inspeccions i la clandestinitat

③ gran bloc **Experiències personals mestres jubilats**

- anèctodes
- records
- memòria compays i compayes
- futur del moviment

② gran bloc. **Escoles PV**

- ~~em~~ Quines escoles i cooperatives hi havia
- **com es treballava**
 ↳ impremta
 ↳ revistes escolars

Fig. 21:
Apunts sobre la primera estructura

BLOC TEMÀTIC 1: QUÈ ÉS EL MOVIMENT FREINET		BLOC TEMÀTIC 2: ESCOLES I COOPERATIVES FREINET AL PAÍS VALENCIÀ		BLOC TEMÀTIC 3: EXPERIÈNCIES PERSONALES MESTRES JUBILATS	
Contextualització	Fragments Carmen, Alfred i Teresa (ideologia)	Quines escoles i cooperatives hi havia	Ferran, Mercé, Teresa	Anècdotes	Gaspar, Alfred, Teresa, Mercé, Ferran
Qui són Élise i Celestin Freinet	Carmen, Ferran, Alfred	Com es treballava	Mercé	Records	
Què és el moviment Freinet i l' escola Popular	Gaspar, Carmen, Alfred, Ferran	Imprempta	Alfred, Ferran, Gaspar	Memòria companyes i companys	Teresa, Ferran
Com coneixen el moviment	Ferran, Mercé, Gaspar, Teresa, Alfred	Revistes escolars	Alfred, Ferran, Gaspar, Carmen	Futur del moviment	Carmen
Evolució del moviment a Espanya i al PV	Alfred, Ferran, Carmen	Text lliure	Alfred, Mercé	Projectes innovació pedagògica actuals	Carmen, Ferran
Trobades, estatsges i demés	Ferran, Mercé, Gaspar, Teresa, Alfred, Carmen	Càlcul viu	Alfred	Conclusió	Tots-es
Paper reflexió, formació (lectures)	Teresa, Ferran, Carmen, Gaspar	Dibuix lliure	Carmen		
Valors moviment	Teresa, Alfred, Ferran	Assemblees	Alfred		
Importància de la llengua	Ferran, Carmen	Excursions. Treball amb el medi i el context	Carmen, Gaspar		
Distintes agrupacions freinetistes	Ferran	Les inspeccions i la clandestinitat	Alfred, Ferran		
Desacords dins del moviment	Alfred	Paper escola pública/privada	Carmen		
Paper de la dona	Carmen, Alfred, Teresa	Diferències escoles segregades (xiquets i xiquetes separats)	Carmen		

Fig. 22:
Distribució dels blocs temàtics a cada persona

En la taula superior hi ha una primera distribució dels blocs temàtics amb les persones que intervenen dins de cada apartat específic. Aquesta distribució vaig fer-la en relació amb les preguntes, abans d'enregistrar les entrevistes.

Després de gravar, aquesta primera aproximació va canviar una mica, adaptant-se a les necessitats globals del projecte i eliminant alguns dels punts.

6.2. PRODUCCIÓ

Després de la fase de preproducció, vaig passar a la producció, següent pas del projecte, i vaig tenir diversos problemes.

A causa de la COVID-19, totes les entrevistes es van fer telemàticament, de tal forma que vaig haver d'investigar com es podia fer. A més, moltes de les persones entrevistades no tenen molts coneixements tecnològics, de forma que vaig haver d'elaborar un text breu explicant cada aplicació o plataforma i com funcionava pas per pas, i, a més a més, fer diverses trucades telefòniques i proves abans de l'entrevista per ensenyar a utilitzar aquests recursos a alguns dels participants. Per facilitar el procés, i pensant que en les circumstàncies del confinament no tothom tenia un ordinador, vaig ficar a la disposició dels participants del documental l'elecció de tres formes per fer l'entrevista:

1. Videotrucada (a través de les aplicacions *Skype*, *Hang Outs* o Videotrucada de *Whatsapp*).
2. Trucada telefònica.
3. Entrevista escrita, reproduint una estructura epistolar amb intercanvi de correus electrònics.

A banda d'açò, també vaig tenir molts problemes tècnics, com una mala connexió d'internet o, que la meua càmera de fotografia es trencara després de fer la primera entrevista, i donat que va ser al principi del confinament no la podia dur a reparar.

Per enregistrar les entrevistes fetes amb videotrucada, vaig emprar la gravació de pantalla de l'ordinador, que en el meu cas es un *macOs Catalina* versió 10.15.3, a través del programa *QuickTime Player*. Aquest fet posteriorment va ser un problema a l'hora de l'edició, donat que el codec que *QuickTime Player* utilitza, *Adobe Première Pro* no ho llegeix, de manera que vaig haver de convertir totes les entrevistes al codec H264 en format mp4 per tal que el programa poguera llegir els vídeos. Aquest pas el vaig fer de forma simultània amb el convertidor de *VLC* i amb un convertidor de vídeos online gratuït d'internet.

D'altra banda, l'entrevista telefònica la vaig enregistrar amb el mateix telèfon al llarg de la trucada.

Les localitzacions de les entrevistes, per tant, han estat la casa de cadascú dels i de les entrevistades, atès que totes les entrevistes es van fer a principis d'abril quan el confinament a causa de la COVID-19 era més estricte.

Afortunadament, a finals de maig vaig aconseguir arreglar la càmera de fotografia, i vaig poder gravar escenes com les de la pissarra. Les animacions les vaig fer amb la meua tableta gràfica *Huion KamvasPro 16*.

6.3. POSTPRODUCCIÓ

6.3.1 Classificació i revisió de l'material

Una de les fases més llargues i complicades del procés de producció ha estat la selecció del material que anava a emprar, donat que disposava de molt de material. Cadascuna de les entrevistes tenia una durada al voltant d'1h 40 minuts i 2h 30 minuts, multiplicat per les set entrevistes és moltíssim metratge.

A més, la recerca de material d'arxiu, l'escanejat de fotografies i la posterior revisió de tot el material d'arxiu, va sumar moltes més hores a aquest procés,

donat que havia de fer una tria exhaustiva que tinguera rigor científic i es sincronitzara amb el que es deia a les entrevistes. Per tal de facilitar i agilitzar aquesta tasca, vaig dur a terme una metodologia d'organització, revisió i transcripció.

La part d'organització la vaig realitzar a la vegada que rodava les entrevistes i cercava el material d'arxiu, ordenant i classificant tot el material en carpetes a l'ordinador, al *Google Drive* i al disc dur.

Aquestes carpetes, organitzades a la seua vegada en subcarpetes, estaven ordenades temàticament i cronològica. A més de tot el material audiovisual, també vaig organitzar a l'hora els articles i cites que anava a emprar en la memòria escrita del document.

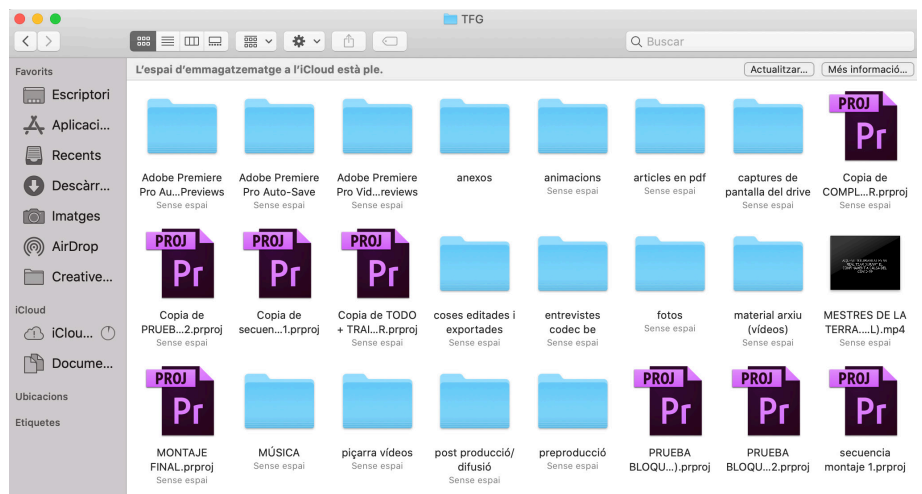

Fig. 23:
Organització de les carpetes

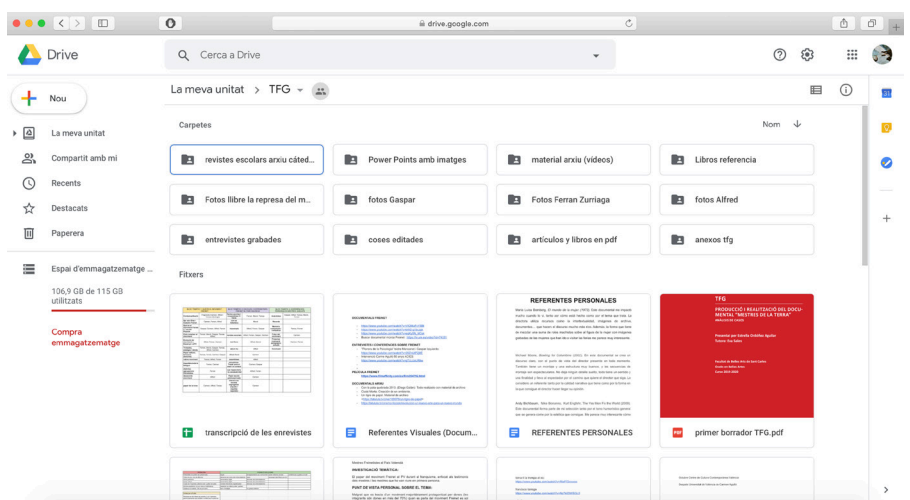

Fig. 24:
Organització del *Google Drive*

Per a facilitar el procés, a la vegada que gravava les entrevistes també les anava revisant, i transcrivint a grans trets el contingut de forma ordenada

de cadascuna de les entrevistes, localitzant en cada vídeo què es deia concretament.

Després col·locava els vídeos que correspongueren al mateix bloc temàtic junts en la línia de temps d' *Adobe Premiere Pro*. Seguidament tornava a visionar les entrevistes i feia una transcripció més precisa del que deien, netajava l'àudio i tallava els segments que anava a emprar més tard en el documental o el tràiler. En aquesta segona transcripció, anava apuntant en la llibreta del projecte els segons exactes dels fragments quan ho considerava necessari, bé perquè ere interessant el que es veia o s'escoltava o bé perquè tenia molts problemes de so i ho havia d'editar més.

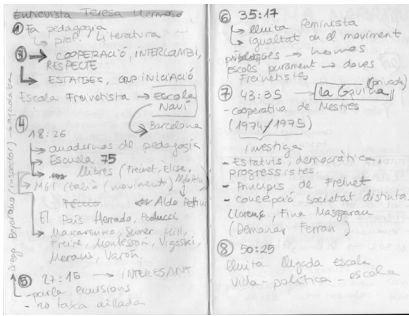

Fig. 25: Apunts de les entrevistes

Després d'aquest muntatge inicial, ordenava i barrejava els distints fragments de les entrevistes, i colocava les imatges d'arxiu més importants que il·lustraren el que s'estava dient. Una vegada feta aquesta primera aproximació, anava revisant el material i editant-lo de manera conjunta. Aquest procés el vaig repetir amb tot el muntatge del documental.

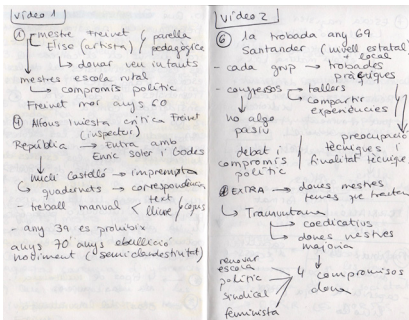

Fig. 26: Apunts de les entrevistes

Seguidament, una vegada fet tot açò, vaig centrar-me en editar altres coses més secundàries com l'escala, animacions a mà o animacions de les imatges d'arxiu, transicions, subtítols...

Finalment, vaig editar les distintes tipografies del documental, per tal de que s'adequaren a l'estètica general del projecte i enriquiren el conjunt global, sempre fent referència a l'escola i a tot el que l'envolta.

6.3.2 Estructura

Inicialment ja he explicat la primera estructura que vaig pensar, però aquesta va canviar i es va acurtar, creant una nova estructura, amb els mateixos punts centrals però distints subapartats.

L'estructura del documental és clàssica, una de les més genèriques i normalitzades en el cinema documental. Aquesta estructura compta amb una introducció, un desenvolupament i una conclusió, amb cada bloc molt clar i definit.

Per altra banda, el cos del documental està dividit en deu blocs diferenciats en els que es tracten diversos conceptes i posicionaments, relacionats amb el tema general, el moviment Freinet. Cada bloc està diferenciat de l'anterior mitjançant un breu vídeo en el que una mà escriu en una pissarra el tema que es va a tractar en l'apartat, seguint l'estètica escolar que guia tot el projecte.

Aquesta estructura la vaig idear pensant en com es desenvolupa una classe

a l'escola: sempre del general al particular. Quan s'explica un moment històric o un moviment artístic sempre es comença pel context, i per les biografies de les personalitats més importants. Després s'explica en què consisteix el que s'està explicant i, poc a poc, es van desenvolupant els diversos punts. És per això que l'estructura del meu projecte intenta imitar aquesta forma d'exposar les idees molt clara i didàctica, fent relació constant amb el tema de l'escola: el documental no només parla d'un moviment pedagògic, a més a més, formalment té una intenció pedagògica.

INTRODUCCIÓ	DESENVOLUPAMENT		CONCLUSIÓ
Secuència de muntatge inicial	Primer bloc. Què és el moviment Freinet?	Segon bloc. Escoles al País Valencià	Tercer bloc. Experiències i conclusions
Context a València	Élise i Celestin Freinet	Escoles (Tramuntana, La Gavina i escola de Benetússer)	Clandestinitat i inspecció
Figures i personalitats destacades (Élise i Celestin, Enric Soler i Godes...)	Què és l'escola popular?	Assamblees	Reflexions
Escoles i escolars	Evolució del moviment	Imprempta	Conclusions
Participants de l'entrevista	Reunions, trobades i estatges	Text i dibuix lliure. Càlcul viu	
	Valors del moviment		

Fig. 27:
Esquema de l'estructura del documental

6.4. RESULTATS

Aquest apartat recull els resultats del meu treball de producció artística plantejat per a aquest TFG. He inclòs, a banda dels enllaços de visualització del tràiler i del documental, el material gràfic elaborat per la difusió del documental.

6.4.1. Cartell

A l'hora de pensar el cartell, vaig estar pensant quina imatge podia representar millor el moviment Freinet al País Valencià, i com ho havia enfocat en el meu documental. Vaig fer un parell de proves, primer centrant-me en els primers anys del moviment, els anys de la II República, i després enfocant-ho més als anys de la represa del moviment, els anys 70 i 80.

També vaig fer unes proves des de la vessant estètica, intentant seguir una idea en la que l'escola fora la protagonista. Després de fer diverses proves, vaig decidir que com el documental és un recull de testimonis de mestres, la seua figura havia d'estar present sí o sí en el cartell.

Una vegada vaig prendre aquesta decisió, em vaig adonar que si agafava una imatge real d'una escola Freinetista, en lloc de fer una il·lustració o un muntatge, el resultat era molt més potent i efectiu. Aleshores vaig triar una de les poques fotografies que hi ha de l'escola Tramuntana, una escola completament Freinetista, i vaig editar-la de manera que es poguera

convertir en el cartell de la producció. Aquesta imatge la vaig triar tant pel que immortalitza, com pel que representa: una escola on el mestre mira d'igual a igual a l'alumnat, on es treballa fora de les aules i on els i les alumnes es seuen en rotlle.

Per altra banda, la tipografia imita l'escriptura escolar (al igual que al llarg del documental), i els colors del cartell fan referència als anys 80, quan l'escola va existir. Aquesta imatge la vaig emprar posteriorment per a l'elaboració del pressbook.

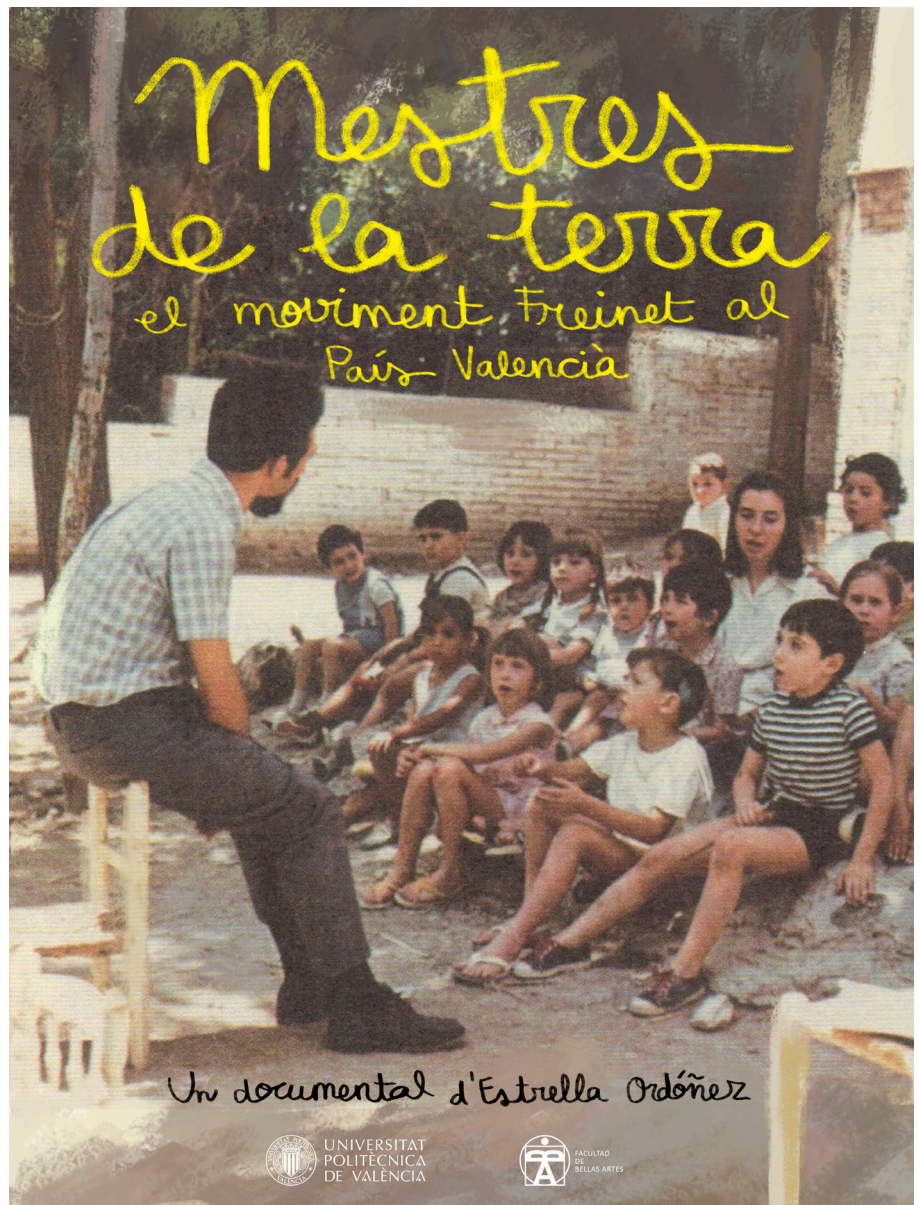
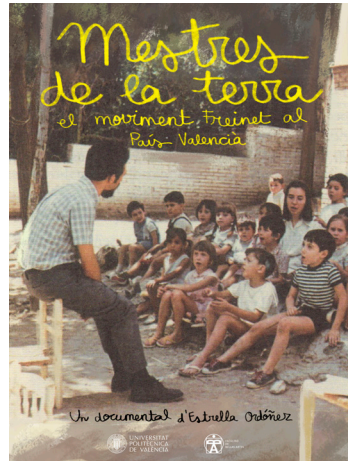

Fig. 28:
Cartell de *Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià* (2020) E. Ordóñez Aguilar

6.4.2. Pressbook

Fig. 29: Portada del pressbook

Fig. 30: Pressbook

SINOPSIS
 Mestres de la terra, el moviment Freinet al País Valencià és un projecte audiovisual inèdit en el que es recullen els testimonis d'algunes de les persones protagonistes més importants en el moviment Freinetista al País Valencià, tant mestres jubilats i jubilades com investigadors i investigadores, recuperant la seua veu i experiència. Aquest documental ofereix una visió general del que és el moviment Freinetista, tant en compte totes les seues vessants: polítiques, territorials, ideològiques, de gènere, pedagògiques... Donant la veu a aquelles persones que més a prop van estar i estan del moviment Freinetista al nostre territori, el País Valencià.

FITXA TÈCNICA
 Títol original: "Mestres de la terra, el moviment Freinet al País Valencià"
 Duració: 1h 4' 35"
 Gènere: Documental de creació
 Grabada amb: Canon 700D, grabació de pantalla de Mac OS Catalina 10.15.3
 Relació d'aspecte: 16:9
 Any d'estrena: 2020

BIOFILMOGRAFIA DE LA DIRECTORA
 Estrella Ordóñez Aguiló (1998) és estudiant de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València. Ha sigut co-directora i co-realitzadora de "Reportaje Bodegas Ribas" y del videoclip "Hita" del grup base Nekrocabé.
 Dins de l'àmbit universitari ha treballat en diversos projectes audiovisuals, tant d'animació com d'imatge real.
 Mestres de la terra, el moviment Freinet al País Valencià és el projecte audiovisual més ambiciós que ha dut a terme fins ara, i també el més personal.

REPARTIMENT
 Caman AGULLÓ
 Adela COSTA
 Teresa HERMOSO
 Gaspar IZQUIERDO
 Alfred RAMOS
 Mercè VIANA
 Ferran ZURRIAGA

CRÈDITS
 Realització: Estrella Ordóñez Aguiló
 Producció general: Estrella Ordóñez Aguiló
 Producció executiva: Universitat Politècnica de València
 Música: Al Tall - Tío Canya
 Obrint Pas - Al país de l'olivera
 Francisco Tárrega - Adelta
 Francisco Tárrega - Las dos hermanas
 Material d'arxiu: Biblioteca i arxius Privats d'Alfred Ramos, Gaspar Izquierdo i Ferran Zurriaga.
 Fotografies escanejades dels llibres: El text breu (1978), La educació moral y cívica (1972), Memòries de la escola (1972), ¿Cuál es el papel del maestro? ¿Cuál es el papel del niño? (1972), Maestros de la imprenta (2015), La represa del movimiento Freinet (1964-1974) (2019), Los maestros freinetistas de los años treinta (2016), Biblioteca y archivo de propaganda (BAP PRA)
 Minoria Absoluta - Documental Discovery Max: Mi infancia en la dictadura Ep05. (2018), España
 Filmoteca Española
 Jean-Paul Le Chanouis - L'École buissonnière (1849), Francia
 José Luis Cuenda - La lengua de las mariposas. (1998) España NODO

Fig. 31: Detall del pressbook

SINOPSIS
 Mestres de la terra, el moviment Freinet al País Valencià és un projecte audiovisual inèdit en el que es recullen els testimonis d'algunes de les persones protagonistes més importants en el moviment Freinetista al País Valencià, tant mestres jubilats i jubilades com investigadors i investigadores, recuperant la seua veu i experiència. Aquest documental ofereix una visió general del que és el moviment Freinetista, tant en compte totes les seues vessants: polítiques, territorials, ideològiques, de gènere, pedagògiques... Donant la veu a aquelles persones que més a prop van estar i estan del moviment Freinetista al nostre territori, el País Valencià.

FITXA TÈCNICA
 Títol original: "Mestres de la terra, el moviment Freinet al País Valencià"
 Duració: 1h 4' 35"
 Gènere: Documental de creació
 Grabada amb: Canon 700D, grabació de pantalla de Mac OS Catalina 10.15.3
 Relació d'aspecte: 16:9
 Any d'estrena: 2020

REPARTIMENT
 Caman AGULLÓ
 Adela COSTA
 Teresa HERMOSO
 Gaspar IZQUIERDO
 Alfred RAMOS
 Mercè VIANA
 Ferran ZURRIAGA

BIOFILMOGRAFIA DE LA DIRECTORA
 Estrella Ordóñez Aguiló (1998) és estudiant de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València. Ha sigut co-directora i co-realitzadora de "Reportaje Bodegas Ribas" y del videoclip "Hita" del grupo base Nekrocabé.
 Dins de l'àmbit universitari ha treballat en diversos projectes audiovisuals, tant d'animació com d'imatge real.
 Mestres de la terra, el moviment Freinet al País Valencià és el projecte audiovisual més ambiciós que ha dut a terme fins ara, i també el més personal.

CRÈDITS
 Realització: Estrella Ordóñez Aguiló
 Producció general: Estrella Ordóñez Aguiló
 Producció executiva: Universitat Politècnica de València
 Música: Al Tall - Tío Canya
 Obrint Pas - Al país de l'olivera
 Francisco Tárrega - Adelta
 Francisco Tárrega - Las dos hermanas
 Material d'arxiu: Biblioteca i arxius Privats d'Alfred Ramos, Gaspar Izquierdo i Ferran Zurriaga.
 Fotografies escanejades dels llibres: El text breu (1978), La educació moral y cívica (1972), Memòries de la escola (1972), ¿Cuál es el papel del maestro? ¿Cuál es el papel del niño? (1972), Maestros de la imprenta (2015), La represa del movimiento Freinet (1964-1974) (2019), Los maestros freinetistas de los años treinta (2016), Biblioteca y archivo de propaganda (BAP PRA)
 Minoria Absoluta - Documental Discovery Max: Mi infancia en la dictadura Ep05. (2018), España
 Filmoteca Española
 Jean-Paul Le Chanouis - L'École buissonnière (1849), Francia
 José Luis Cuenda - La lengua de las mariposas. (1998) España NODO

6.4.3. Tràiler

Com aquest documental s'ha fet en unes circumstàncies extraordinàries, una pandèmia global, vaig fer un parell de *Teasers* que es centraven en aquest aspecte de les videotrucades i del confinament a causa de la COVID-19. Agafant fragments molt curts de les entrevistes i intercalant el so de missatge de Hang Outs entre vídeo i vídeo, vaig realitzar dos vídeos: un amb la veu dels i de les entrevistades en moments divertits de les entrevistes i altre sense veu amb la música de la secüència de muntatge que obri el documental. Tanmateix vaig pensar que el documental no era només això, i que si bé si que és una part important no és el més representatiu.

És per això que vaig fer un tercer tràiler, en el que, sense oblidar el seu format de vídeo-promoció, es representa l'essència del projecte, deixant a l'espectador-a amb ganes més i explicant per sobre en què consisteix el documental.

Enllaços de visualització del tràiler:

Youtube: <https://youtu.be/O60AfVD6X5w>

Google Drive: <https://drive.google.com/file/d/19mG1VotipEMB-ZQd5U1dV0I16LEglR0n/view?usp=sharing>

6.4.4. Documental *Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià*.

El documental *Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià* és la producció audiovisual final d'aquest TFG. La resta de resultats esmentats anteriorment, giren al voltant d'aquesta producció, englobant els diferents aspectes que caracteritzen la realització d'un documental (com per exemple la difusió).

Es tracta d'un documental amb una durada de 1h 4' 36". És un documental expositiu amb un esquema narratiu clàssic (explicat en punts anteriors), en el que prima el contingut del projecte sobre l'experimentació estètica o narrativa del format audiovisual.

Enllaços de visualització del documental:

Youtube: <https://youtu.be/nc1RRYQFx98>

Google Drive: <https://drive.google.com/file/d/1NzzJW9a03nf9Z6nTk8NC-KfJNYb5iFBxZ/view?usp=sharing>

7. CONCLUSIONS

Com ja he explicat en l'apartat anterior, aquesta producció audiovisual engloba distints aprenentatges fets al llarg dels anys que he estudiat dins del Grau en Belles Arts de l'UPV. Es tracta per tant, d'una manera d'acabar el grau que representa prou bé els coneixements que he assolit al llarg d'aquests quatre anys.

Malgrat que no he pogut fer el que m'haguera agradat a causa del confinament i de l'estat d'alarma provocats per la COVID-19, si reprenem els objectius plantejats a l'inici de la memòria, tots s'han complert.

L'objectiu principal, realitzar una documental sobre el moviment Freinet al País Valencià amb totes les fases que una producció audiovisual comporta, s'ha resolt amb molt èxit. Tanmateix, a causa del context de la pandèmia global en el que s'ha realitzat el documental, he hagut d'adaptar-me als materials i eines que tenia a casa, i factors com el so s'han vist greument perjudicats. La intenció és acudir a professionals una vegada presentat el treball perquè m'ajuden i em guien a l'hora de millorar-ho el màxim possible.

Pel que fa als objectius secundaris relacionats amb el tema i amb la intenció, funció i finalitat del documental també considere que he els he aconseguit. El documental mostra l'evolució del moviment Freinet en la nostra terra, ficant nom i cognom a les persones que ho van fer possible, ubicant on els fets es van produir i exposant d'una manera clara i senzilla en què consisteix el moviment Freinet.

El documental també recull els testimonis dels i les mestres Freinetistes sobre la tasca que van realitzar, i deixa espai per a que les pròpies persones entrevistades expliquen el context franquista de prohibició en el que van haver de treballar i els distints aspectes que conformen el moviment, donant sempre la veu als distints testimonis.

Finalment, gràcies a la metodologia emprada, l'objectiu de treballar de forma efectiva, clara, documentada i amb la màxima qualitat possible el projecte dins del context del confinament considere que també l'he complert. Malgrat que el documental no té la màxima qualitat (ja siga per la mala connexió d'internet, el so i l'imatge entretallats...), el resultat final es fruit de l'adequació i l'adaptació dels recursos que tenia disponibles.

Aquest projecte ha estat un repte en diversos nivells. Quan estava en fase de preproducció i començant la fase de producció, es va decretar l'estat d'alarma i es va imposar el confinament. Conseqüentment vaig haver de

repensar tot el projecte, i buscar solucions als distints problemes que es plantejaven.

El tema de les entrevistes va ser especialment costós i difícil, ja que vaig estar més d'un mes (a banda del temps previ al confinament) en contacte amb les persones entrevistades, intercanviant correus i trucades telefòniques intentant esbrinar com poder fer les entrevistes i explicant com funcionaven les videotrucades i les distintes eines digitals (la major part de les persones entrevistades tenies moltes dificultats amb la tecnologia), i fent proves per tal de que s'acostumaren a parlar a la càmera i aprengueren com funcionaven les videotrucades. Aquest fet va allargar molt la part de producció, i va alterar els distints cronogrames en els que havia distribuït el temps dedicat a cada part del projecte.

La part de postproducció també va ser complicada, ja que al no comptar amb els recursos de l'UPV (programes, ordinadors, micròfons, càmeres...) vaig tindre moltes limitacions.

Aquest ha estat el projecte personal més ambiciós que he dut a terme fins ara, i estic molt contenta amb els resultats finals. A banda d'acomplir els objectius del treball, el projecte té una finalitat fora de l'àmbit de l'UPV. És un treball que té una vocació de difusió important, ja que es tracta d'un material audiovisual inèdit en el que es recullen alguns dels testimonis més importants referents al moviment Freinet. En el context de la memòria històrica educativa, abunden els articles, treballs de recerca i llibres, però el material audiovisual no és tan abundant.

El projecte m'ha aportant moltes coses, com el luxe de poder conèixer a persones amb tanta història i tanta valentia o haver après què implica i com es fa una producció audiovisual, però considere que la més important ha estat poder aportar la meua petita part per a difondre i conservar la nostra història, recuperant aquelles lluites que encara no s'han acabat.

8. REFERÈNCIES

8.1. BIBLIOGRAFIA DE LA MEMÒRIA ESCRITA

Fernández Sarasa, C. (2015). "Transformación social y creación de sentido en los testimonios de maestros y alumnos de la segunda etapa del movimiento Freinet en España". *Social and Education History* 4(3), 287-308. doi:10.17583/hse.2015.1732

Ramos, A. (2015). *Mestres de la impremta. El moviment freinet a València (1931-1939)*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Ramos, A., Zurriaga, F. (COORD.) .(2019). *La represa del moviment Freinet (1964-1974)*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

8.2. MATERIAL D'ARXIU PER AL DOCUMENTAL

8.2.1. Bases de dades

Bases de datos Fundación Sancho el Sabio

8.2.2. Arxius

Biblioteca i arxius privats d' Alfred Ramos, Gaspar Izquierdo, Ferran Zurriaga, Carmen Agulló i Teresa Hermoso.

Fundació Càtedra Enric Soler i Godes de la Universitat Jaume I

8.2.3. Fotografies escanejades dels llibres:

Freinet, C. (1973). *El texto libre*. Barcelona: Laia.

Freinet, C. (1972). *La educación moral y cívica*. Barcelona: Laia.

Freinet, C., Salengros, R. (1972). *Modernizar la escuela*. Barcelona: Laia.

Freinet, E. (1972). *¿Cuál es el papel del maestro? ¿Cuál es el papel del niño?* Barcelona: Laia.

Ramos, A. (2015). *Mestres de la impremta. El moviment freinet a València (1931-1939)*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Ramos, A., Zurriaga, F. (COORD.) .(2019). *La represa del moviment Freinet (1964-1974)*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Zurriaga i Agustí, F., Agulló, C., García, A., Jiménez, F., Marqués, S., Ramos, A. (2016). *Les mestres freinetistes dels anys trenta*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

8.3 FILMOGRAFIA

8.3.1. FILMOGRAFIA DE LA MEMÒRIA ESCRITA

Artigas, X; Ortega, X. (directors). (2014) *Ciutat Morta*. [Cinta cinematogràfica]. Espanya: Metromuster.

Burgos, A. (director). (2015). *La Memoria de las Manos. Ecos del legado pedagógico de C. Freinet en Murcia*. [Cinta cinematogràfica]. Espanya.

Dore, M. (directora). (2014) *She's Beautiful When She's Angry*. [Cinta cinematogràfica]. Estats Units: International Film Circuit.

Flaherty, R. J. (director). (1922). *Nanook of the North*. [Cinta cinematogràfica]. Estats Units: Revillon Frères; Pathé Exchange.

Galán, D. (director). (2013). *Con la pata quebrada*. [Cinta cinematogràfica]. Espanya: Enrique Cerezo Producciones ; El Deseo.

Le Chanois, J. P. (director). (1949). *L'École buissonnière*. [Cinta cinematogràfica]. França: CGCF i UGC.

Olvera, P. (director). (2016). *La escuela moderna y popular desde Celestin Freinet a nuestros días*. [Cinta cinematogràfica]. Espanya.

Kusturica, E. (director). (2018). *El Pepe, una vida suprema*. [Cinta cinematogràfica]. Argentina: Coproducción Argentina-Uruguay-Serbia; K&S Films.

8.3.2. MATERIAL D'ARXIU PER AL DOCUMENTAL¹⁷

Archivo norte americano. [Señorita Ripley]. DOCUMENTAL ORIGINAL ARCHIVO GUERRA CIVIL ESPAÑOLA 1936. [Arxiu de vídeo] Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=cBuDcUk6gMc>

¹⁷ Seguint les normes de citació APA 6a edició, per a fer més clar aquest apartat he emprat dos versions distintes de la mateixa norma de citació (APA 6a edició): <https://normasapa.com/como-citar-referenciar-videos-de-youtube-o-otra-web-con-normas-apa/>
<https://www.um.es/documents/378246/2964900/Normas+APA+Sexta+Edición.pdf/27f8511d-95b6-4096-8d3e-f8492f61c6dc>

Biblioteca y archivo de propaganda (BAP RRA). [Antonio de Juana]. (2014, gener 22). Manifestacion estudiantil 23 de enero de 1987 . [Arxiu de vídeo]. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=Uom86tC1jcM&t=69s>

Cuerda, J. L. (director). (1999) *La lengua de las mariposas*. [Cinta cinematogràfica]. Espanya: Cuerda, J. L., Bovaira, F.

Discovery Max. (2019). *Mi infancia en la dictadura*. [serie de televisi6] Espanya: Minoria Absoluta.

Filmoteca española. (2011, maig 08). [Ministerio de cultura y deporte] La liberaci6n de Madrid (Edici6n extraordinaria del Noticiero Espa6ol) [Arxiu de vídeo] Recuperat de: https://www.youtube.com/watch?v=w6o5Sdeh_3E&list=PL29F65DB88380D711&index=2&t=0s

Filmoteca española. (2017, març 28). [Ministerio de cultura y deporte]. Noticiero Espa6ol N6 12. [Arxiu de vídeo]. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=rHIHSRdFsxg&list=PL29F65DB88380D711&index=66&t=0s> >

Filmoteca española. (2018, desembre 30). [Manuel Arbol S6nchez]. MADRID ANTIGUO A6OS 40. [Arxiu de vídeo] Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=9yHLKbTqJtM>

Filmoteca española. [recuerdoytradicion]. Valencia antigua. Im6genes de 1936. [Arxiu de vídeo] Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=MZepRgqUeYA>

Filmoteca española (RTVE). (1943). *NO-DO Noticiero n644 A*. [V6deo]. Disponible en: <https://www.rtve.es/filmoteca/no-do/not-44/1465277/>

LeChanois, J. P. (director). (1949). *L'École buissonnière*. [Cinta cinematogràfica]. França: CGCF i UGC.

Noticiero Franc6s. (2010, novembre 22) [Patriote17]. R6sistance Française 3 - La Lib6ration de Paris. [Arxiu de vídeo] Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=dJRxzTHoLWI>

Olvera, P. (2016). *La escuela moderna y popular desde Celestin Freinet a nuestros d6as*. [Cinta cinematogràfica]. Espanya.

Radiotelevisi6n Espa6ola (RTVE). (2011). *¿Te acuerdas? - Ni6os y ni6as separados en los colegios*. [V6deo]. Disponible en: <https://www.rtve.es/alacarta/videos/te-acuerdas/acuerdas-ninos-ninas-separados-colegios/1195278/>

9. ÍNDEX DE FIGURES

Fig.1:

Célestin Freinet treballant en l'aula.

Fig.2:

Élise Freinet treballant en l'aula

Fig. 3:

Clixé de la portada de Colaboración. La imprenta en la Escuela núm 1. Butlletí de la Cooperativa Espanyola de la Tècnica Freinet, Barcelona, març de 1935..

Fig. 4:

Fotografia del primer "encuentro peninsular", Santander 1969.

Fig. 5:

Textos lliures.

Fig.6:

Text lliure i gravat.

Fig. 7:

Revista escolar Carol nº20. Dibuix lliure de Rosita Bartrolí.

Fig. 8:

Assemblea de l'Escola Benetússer del cicle mitjà.

Fig. 9:

Fotograma de Ciutat Morta (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Fig. 10:

Fotograma de Ciutat Morta (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Fig. 11:

Fotograma de Ciutat Morta (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Fig. 12:

Fotograma de Ciutat Morta (2014), Artigas, X; Ortega, X.

Fig. 13:

Fotograma de She's Beautiful When She's Angry (2014), Dore, M.

Fig. 14:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

Fig. 15:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

Fig.16:

Fotograma de *She's Beautiful When She's Angry* (2014), Dore, M.

Fig. 17:

Plà de contingència per la COVID-19

Fig. 18:

Primer cronograma

Fig. 19:

Cronograma entrevistes Abril

Fig. 20:

Apunts sobre les qüestions clau

Fig. 21:

Apunts sobre la primera estructura

Fig. 22:

Distribució dels blocs temàtics a cada persona

Fig. 23:

Organització de les carpetes

Fig. 24:

Organització del drive

Fig. 25:

Apunts de les entrevistes

Fig. 26:

Apunts de les entrevistes

Fig. 27:

Esquema de l'estructura del documental

Fig. 28:

Cartell de *Mestres de la terra. El moviment Freinet al País Valencià* (2020) E.

Ordóñez Aguilar

Fig. 29:
Portada del pressbook

Fig. 30:
Pressbook

Fig. 31:
Detall del pressbook

10. ANNEX I

PROTOCOL D'ENTREVISTES

Entrevista Carmen Agulló

1. Qui son Élise i Celestin Freinet?
2. Com arribes a conèixer el moviment?
3. Quina és la teva relació amb ell?
4. Com es va desenvolupar el moviment freinet al PV al llarg de la II República?
5. Quin és el paper de l'escola privada amb el moviment?
6. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?
7. Quines revistes o publicacions llegien els i les mestres per a formar-se?
8. Molts mestres jubilats i jubilades Freinetistes conten en les diverses publicacions que s'han fet que la seua formació en l'escola normal va ser molt deficient. Com van millorar i transformar aquesta carència de formació?
9. Què es i qui son els i les integrants del Grup Mestres Freinet?
10. Què és ACIES? Com es treballava en aquesta associació?
11. El paper de la dona docent era distint en el context de les escoles freinetistes al de les escoles franquistes? I entre els Freinetistes, la dona era considerada com a una igual?
12. No totes les escoles Freinetistes eren coeducatives. En les escoles segregades, quines eren les diferències entre les escoles de xiquetes i les escoles de xiquets?
13. Què es el text lliure? I el dibuix lliure? I el càlcul viu?
14. Actualment hi ha diversos projectes d'innovació pedagògica, hi ha algun que s'identifique com a Freinetista?

Entrevista Ferran Zurriaga

1. Qui son Élise i Celestin Freinet?
2. Com coneixes el moviment? Quina és la teva relació amb el moviment Freinetista?
3. Podries explicar l'evolució del moviment al País Valencià a grans trets(des de l'inici

en els anys 30, durant la Segona República, durant el franquisme i el ressorgiment dels anys 60)?

4. Com vas recuperar Freinet al País Valencià?
5. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?
6. Què es i qui son els i les integrants del Grup Mestres Freinet?
7. Què és la Secció Pedagògica de Lo Rat Penat? Què es feia dins de l'associació?
8. Quina és la relació mètode Freinet i llengües assetjades? I la relació entre els i les mestres del País Valencià amb els i les mestres de Euskal Herria?
9. Hi havia diferències dins dels integrants del moviment? Com es treballaven?
10. Què és ACIES? Com es treballava en aquesta associació?
11. Com es treballaven les tècniques Freinet amb alumnes d'educació especial?
12. Què es el text lliure? I el dibuix lliure?
13. Podries explicar el què son els quaderns escolars?
14. Quin és el paper de la impremta i de les revistes escolar a la metodologia freinetista?
15. Podries explicar una mica la teva experiència personal com a mestre?
16. Podries contar alguna anècdota?
17. Com portaves el haver de treballar en la clandestinitat?
18. Què és el que recordes amb més estima dels teus anys com a mestre? I el que menys?
19. Actualment hi ha diversos projectes d'innovació pedagògica, hi ha algun que, en la teua opinió, s'identifique com a Freinetista?

Entrevista Alfred Ramos

1. Qui son Élise i Celestin Freinet?
2. Què és l'escola popular?
3. Com arribes a conèixer el moviment?
4. Quina és la teua relació amb aquest moviment?
5. Com es va desenvolupar el moviment freinet al PV al llarg de la II República?
6. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?
7. Què es i qui son els i les integrants del Grup Mestres Freinet?
8. Què és ACIES? Com es treballava en aquesta associació?
9. Quines revistes o publicacions llegien els i les mestres per a formar-se?

10. Molts mestres jubilats i jubilades Freinetistes conten en les diverses publicacions que s'han fet que la seua formació en l'escola normal va ser molt deficient. Com van millorar i transformar aquesta carència de formació?
11. El paper de la dona docent era distint en el context de les escoles freinetistes al de les escoles franquistes? Dins del moviment Freinet, les mestres eren considerades igual als mestres?
12. A grans trets, com es treballava en una escola Freinetista?
13. Què es el text lliure? I el dibuix lliure? I el càlcul viu?
14. Com es treballava l'assemblea a classe?
15. Quin era el paper de les publicacions escolars en el mètode Freinet?
16. Escoles actuals que implanten el mètode Freinet. Com ho fan? Quines són les diferències i semblances amb la forma de treballar de la dictadura?
17. Com era treballar amb les inspeccions i en la clandestinitat durant la dictadura?
18. Hi havia diferències dins dels integrants del moviment? Com es treballaven eixos desacords?
19. Actualment hi ha diversos projectes d'innovació pedagògica, hi ha algun que, en la teua opinió, s'identifique com a Freinetista?

Entrevista Mercé Viana

1. Com arribes a conèixer el moviment?
2. Quina és la teua relació amb aquest moviment?
3. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?
4. Com va nàixer el projecte de l' Escola de Benetússer? Com funcionava? Quins principis seguia? Quins mètodes emprava? Quina era la diferència amb l'escola franquista?
5. El paper de la dona docent era distint en el context de les escoles freinetistes al de les escoles franquistes? En el moviment Freinetista, les dones hereu considerades iguals que els homes?
6. Quina és la importància de la relació amb els pares i les mares en les cooperatives escolars Freinetistes?
7. Què es el text lliure? I el dibuix lliure? I el càlcul viu?

8. Com es treballava l'assemblea a classe?
9. Quin és el paper de la impremta i de les revistes escolar a la metodologia freinetista?
10. Podries explicar una mica la teua experiència personal com a mestra?
11. Podries contar alguna anècdota?
12. Com portaves haver de treballar en la clandestinitat?
13. Què és el que recordes amb més estima dels teus anys com a mestra? I el que menys?
14. Actualment hi ha diversos projectes d'innovació pedagògica, hi ha algun que, en la teua opinió, s'identifique com a Freinetista?

Entrevista Teresa Hermoso

1. Com t'apropes al moviment Freinetista?
2. Quina és la teua relació amb ell?
3. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?
4. Quines revistes o publicacions llegieu per a formar-vos com a mestres?
5. Com era treballar amb les inspeccions i en la clandestinitat durant la dictadura?
6. El paper de la dona docent era distint en el context de les escoles freinetistes al de les escoles franquistes? I dins del moviment Freinetista, les mestres hereu considerades igual que els mestres?
7. Com va nàixer el projecte de l' Escola Tramuntana? Com funcionava? Quins principis seguia? Quins mètodes emprava? Quina era la diferència amb l'escola franquista? I amb La Gavina?
8. Quina és la importància de la relació amb els pares i les mares en les cooperatives escolars Freinetistes?
9. Què es el text lliure? I el dibuix lliure? I el càlcul viu?
10. Quin era el paper de la impremta en la teua escola?
11. Hi havia diferències dins dels integrants del moviment? Com es treballaven?
12. Podries explicar una mica la teua experiència personal com a mestra?
13. Podries contar alguna anècdota?
14. Com portaves el haver de treballar en la clandestinitat?
15. Què és el que recordes amb més estima dels teus anys com a mestra? I el que menys?

16. Actualment hi ha diversos projectes d'innovació pedagògica, hi ha algun que, en la teua opinió, s'identifique com a Freinetista?

Entrevista Adela Costa

1. Com coneixes el moviment?
2. Quina és la teua relació amb ell?
3. Què es l'escola popular?
4. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?
5. Com era treballar amb les inspeccions i en la clandestinitat durant la dictadura?
6. Què es i qui son els i les integrants del Grup Mestres Freinet?
7. Quina és la relació entre el mètode Freinet i les llengües assetjades (ikastoles en euskadi, valencià ací...)?
8. El paper de la dona docent era distint en el context de les escoles freinetistes al de les escoles franquistes?
9. Com va nàixer el projecte de l' Escola Tramuntana.? Com funcionava? Quins principis seguia? Quins mètodes emprava? Quina era la diferència amb l'escola franquista?
10. Podries explicar una mica la teua experiència personal com a mestra?
11. Podries contar alguna anècdota?
12. Com portaves haver de treballar en la clandestinitat?
13. Què és el que recordes amb més estima dels teus anys com a mestra? I el que menys?
14. Creus que el moviment té futur en el nostre context actual? A banda d'experiències aïllades com La Masia, creus que el mètode Freinet es pot expandir a més contextos educatius?

Entrevista Gaspar Izquierdo

1. Què és l'escola popular?
2. Quina és la teua relació amb el moviment Freinet?
3. Com es va desenvolupar el moviment freinet al PV al llarg de la II República?
4. Podries explicar les reunions a València i les trobades estatals de mestres i el paper de la formació i reflexió en les escoles freinetistes?

5. Què és la Secció Pedagògica de Lo Rat Penat? Què es feia dins de l'associació?
6. Quines revistes o publicacions llegieu per a formar-vos com a mestres?
7. Hi havia diferències dins dels integrants del moviment? Com es treballaven eixos desacords?
8. Seguint el mètode Freinetista, com treballaves la diversitat, i la integració dins de l'educació especial?
9. Què es el text lliure? I el dibuix lliure? I el càlcul viu?
10. Podries explicar el què son els quaderns escolars?
11. Quin és el paper de la impremta i de les revistes escolar a la metodologia freinetista?
12. Podries explicar una mica la teva experiència personal com a mestre?
13. Podries contar alguna anècdota?
14. Què és el que recordes amb més estima dels teus anys com a mestre? I el que menys?
15. Actualment hi ha diversos projectes d'innovació pedagògica, hi ha algun que, en la teua opinió, s'identifique com a Freinetista?